

Politikai
röpiratok.

83.

VI.

MILY JELLEGGEL BIR TEHÁT

VOLTAKÉP A

MAGYAR TUDOMÁNY EGYESÜLETE?

[Schopfer György]

FEJTEGETTE

TÖMÖRI.

(„Religio“ 1866. II. félév 19–23. szám.)

KIADJA AZ ESZTERGOMI-IRODALMI-EGYESÜLET.

Ára 10 kr.

PEST, 1868.

Nyomatott Kocsi Sándornál. Aldunaszor 9. sz.

b. 167. 278 9694

Tudnivalók:

Az esztergomi Irodalmi-egyletnek ezéjja: a művelt hazai közönségnek felvilágosítására és épülésére igaz katolikus és hazafiai szellemben kerkérdéseket fejtegető röpiratokat és a nép számára ismeret-terjesztő és mulatva-oktató füzeteket kiállítani és terjoszteni.

Ezen Irodalmi-egylet kiadványai egyelőre ezekben állapitattak meg:

a) „K o r k é r d é s e k” czim alatt havonkint, rendszeren két-két ivet meg nem haladó röpiratot fog a műveltebb közönség számára közzétenni; melyek mindig a kor igényei szerinti részint fordítások, részint eredeti dolgozatok leendnek és pedig az ügyintéző választmány rendezése szerint. — Ezekre 10 füzetenkint 1 forintjával előfizetés is nyittatik, mely árért bérmentes elszállitás is biztosittatik. Könyvárus úton egy-egy ily füzetnek ára 10 kr. leend.

b) A nép számára a tudnivalók minden ágából ismeretterjesztő, szivnemesítő, mulatva-oktató s így változatos, hasonlólag az ügyintéző választmány által részint fordított, részint eredetileg szerkesztendő, s mindig népünk szükségleteihez mért, s csak tizenketted rétü legföllebb 2 ivnyi időnkint felvilágosító képekkel is ellátandó, és pedig minden hónapra eső legalább egy füzet fog kiállittatni. Ezekre 10 füzetenkint — bérmentes elszállitásnak biztosítása mellett — 1 forintjával előfizetés is nyittatik.

Könyvárusi úton egy-egy ily füzetnek ára 8 kr. leend.

Egy 2 forintos részvény fejében 12 kerkérdés, és 12 népirat jár bérmentve.

☞ Megrendeléseket tehetni az egylet elnökségénél, vagy Sartori Károly egyleti könyvárusnál Esztergomban, sőt minden hiteles könyvkereskedésben is.

Megjelentek:

KORKÉRDÉSEKBŐL:

- I. **Szellemi csaták.** (Két kiadás.) Irta Ney Ferecz, a pesti főreáltanoda igazgatója, a m. akad. I. tagja. Ára 10 kr.
- II. **A polgári hazasság.** (Két kiadás.) Irta Palásthy Pál egyet. tanár. Ára 10 kr.
- III. **Jázus Krisztus a történelemben.** Lacordaire nyomán Zádori. Ára 10 kr.
- IV. **A Divatos haladás és a munkások osztálya korunkban.** Högole I. M. után Ludvay. Ára 10 kr.
- V. **Ki a pappal az iskolából!** Ducpetiaux Ed. után. Ára 10 kr.
- VI. **Mily jelleggel bir tehát voltaképp a magyar tudomány-egyetem?** Fejtegette Tömöri. Ára 10 kr.

A NÉPIRATOKBŐL:

1. **A jó házigazda.** Életbölcsészeti szabályok. Irta Majer István. Ára 8 kr.
2. **A Szántás és Vetésről.** Irta S. J. Gazdatiszt. Ára 8 kr.
3. **Isten újja, vagy: Egy szegény család története.** Irta Kuthen. Ára 8 1r.
4. **A takarékságról.** Irta Körész Kelemen. Ára 8 kr.
5. **Elme és szivnyugtató történelmi képek a nép számára.** Irta Nagy Antal. Ára 8 kr.
6. **Népnevelési egyletekről.** Irta Szabó Imre. Ára 8 kr.
7. **Ki a szabad ember?** Irta Nagy Antal megyei főmérnök. Ára 8 kr.

DE BALLAGI GÉZA.

Két dolog vagyon a világon, melyért minden kereszténynek szoros kötelessége helyt állani, és ez : az igazság és szabadság !

(Blois-i Péter.) *)

Az egyetemeknek kétségkívül az a rendeltetésök, hogy a tudományoknak, műveltségnek képviselői és terjesztői legyenek. — Az egyetemek képezik a közvéleményt, minthogy a nemzetek felsőbb osztályai és rétegei fölött uralkodnak, és befolyást gyakorolnak azokra is, kiket az isteni gondviselés az államok kormányzására rendelt. — Azon tudományos iránytól, melyben az egyetemen részesítettünk, — azon elvektől, melyeket a bölcsészettől meritünk, — azon történeti nézetektől, melyeket a történelem tanárai, — kik igen gyakran történetirók helyett történetgyártók is, — belénk oltanak, függ nemcsak földi előmenetelünk, hanem hitünk, lelkismeretünk és nagyobbára földi és jövő boldogságunk is,

Ha ez így van, lehetetlen, hogy az egyház közömbösséggel viseltessék oly körülmények között és akkor, midőn látja, hogy az egyetemi tanszékeket oly férfiak foglalják el, kik tőle távol állanak, vagy kik az egyháznak nyilvános ellenségei levén, neki, és így a kath. szülők és fiak vallásos lelkismeretének hadat izenek. Qui non est mecum — ugy szól isteni mesterével az egyház az ily tanárokhoz — contra me est, et qui non colligit mecum, dispergit. — Vagy mit reméljen az egyház azoktól, kiknek tudományos műveit a hitetlenség és egyházellenes szellem lengi át? mit várjon azon történetbuvárlástól és történetírástól, mely az egyház elleni előítéletektől áradozik? — Ily körülmények között lehetetlen, hogy csudálkozzunk, hanem csak sajnálkoznunk kell oly sok emberen, ki, midőn magát a műveltekhez számítja, mindenkor, és mindenféle előítéletekkel vagyon eltelve mindannak irányában, ami katolikusnak vagy kereszténynek nevezetik.

*) Ezen értekezés két év előtt iratván, és a nevezett folyóiratban közzététetvén, semmi vonatkozással sem lehet az e tárgyról ma nyilatkozó személységekre. Ugyan ily tárgyilagosság vezette ma is ezen értekezés kiadót.

Szólni fogunk először arról, kell-e a tanintézeteknek valláson alapulniok? s ez elvi kérdés lesz, és azok ellen intézve, kik Isten nélkül oktatni, religio nélkül nevelni akarnak; szólni fogunk másodszer egy tényről, mely nem más, mint: katolikus-e az egyetlen magyar pesti egyetem, avagy, amiut némelyek akarják, felekezetnélküli államintézet?

* * *

Jól érzi az egyetemi állomások fontosságát az istentelen és hitetlenek dicstelen serege is, ahol ilyenek vannak, és azért hol nyilvános erőszak, hol titkos cselszövény által oda törek-szenek, hogy az egyetemeket az azokat szülte anya, azaz: az egyháznak — mint mondani szeretik — igája alól felszaba-dítsák; és magokat vélvén minden tudományosságának kire-kesztő birtokában, nem csuda, ha mindenkor minden igye-kezeteik minden egyes megürült tanszéknek, per fas et ne-fas eszkozlendő elfoglalásában központosulnak. — Céljlok biztosabb elérésére egyházellenes szellemöket a liberalismus, avagy szabadelvűség köpenye alá rejtik, a szilárd, egyházas szel-lemet vakbuzgóságnak, setétségnek keresztelik, mely XIX. szá-zad fölvilágosodott, mindent nivellirozó szellemével többé sehogy meg nem egyeztethető; — és sajnós! de úgy tapasztaljuk, hogy a jognak és igazságnak egyszerű mellőzésével — mindenki in-kább liberalisnak mintsem igazságosnak ohajtván tekintetni — a liberalismusnak labarumához vagyon többnyire a győzelem csa-tolva. Ezek szerint mindaz liberalis, ami katolikus-, sőt átalá-ban vallásellenes.

És ilyen liberalis urak aztán, ha valamely egyetembe befész-kelték magokat, — minthogy magok csakis a hasonszőrü egyénisé-gek irányában szoktak liberalisok lenni, — nem egy könnyen engedik meg, hogy egy más irányu férfi körükbe fölvétessék, mert adja ez bár alapos tudományosságának a napnál is fényesebb jeleit, az egyházellenes=liberalis kritika mégis mindenkor igye-kezni fog öt megsemmisíteni; és a megürült tanszékek betöltésé-nél ily tudományos nevezetességek igen természetesen, csak saját embereiket szokták ajánlani, lapjaikban kegyenczeik szá-mára közvéleményt készítve és úgy állitva azokat az avatatlan olvasó közönség elé, mint kiknek alkalmazása által a tudományos intézet tehetségre tenne szert. — Egymást bálványozva szükség-kép mellőznek minden fiatal tehetséget, mely nem ismer bálványt, vagy pedig másokat, kik gyengébb jelleműek, csaknem erősza-

kosan visznek egy hamis, az egyháztól elfordult és a vallással sok tekintetben ellenséges irányba!

Ha ezen jó uraknak követni szokott eljárását elvontan, magában tekintjük, úgy hiszem, aligha fog valaki találkozni, ki e tekintetben tőlök tökéletes elismerését megtagadhatná és szíve mélyéből ne óhajtana: „utinam essent e nobis!“ és lelke mélyéből ne fájlalná azt, hogy miglen ellenfeleink nemcsak saját jogukat rendíthetlen állhatatossággal védik, hanem mások jogos birtokában is szívós kitartással napról napra tágasb tért nyerni igyekeznek, és követeléseiket érvényesítendő, egy áttörhetlen csatarendet képeznek: — addig alig találkozik részünkről egy-egy eltévedt csatár, ki tőle kitelhetőleg területünk épségének védelmét megkísértené. Igaz marad e tekintetben is Krisztusnak azon mondata: quia filii huius seculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt. (Luk. XVI. 8.)

Egyetlen egy egyetemünk van Magyarországon, melynek katolikus jellege, daczára annak, hogy legfőbb helyről is előn ismerve és megóvándónak ígértetett, időszakonként ellenséges lapokban és folyóiratokban megtámadva, egyszerűen tagadtatik. — Tagadási alapul többnyire azon állítás szolgál, hogy a tudomány-egyetem nem egyházi, hanem államintézet; ezen állítás pedig néhány újabbkori protestans hittudós vagy bölcsésznek elméletéből merítettik, — kik közül az elsőbök azt vitatják: hogy az állam és egyház közti különbség megszűnével a reformatio által, ugyanez teremtette legyen a keresztény, azaz a protestans államot, melynek rendeltetéséhez az egyházi céloknek valószínűsítése is tartozik. Az utóbbiak pedig, a bölcsészetet tartván az igaz vallásnak, az államot vélik hivatva arra, hogy a bölcsészetről és ennek következtében az igaz egyházzal is gondoskodjék. — Ám számoljanak ezen bölcsészek elméletükért a józan ész ítélőszéke előtt, és a nevezett hittudósok a biblia és protestans világ előtt; — ami bennünket illet, mi megindulással fordulunk el minden hasonló tantól, mint olyantól, mely keresztény- és egyszersmind észellenes is.

Tudom ugyan, hogy mai ugynevezett felvilágosodott tudósaink és nem tudósaink egy felekezeten főiskola után törekésznek, sarkelvül azt állítván fel: hogy a felekezetek érdekei a vallási oktatás által biztosítvák, a többi tantárgyak pedig nem felekezetiek; — a tudománynak szabadnak kell lenni minden, még a vallásnak békójától is. De ezen hamis elmélet által csak is az eszméletlen felületesség ámitathatja magát. — A felekezeten főiskola, igaz ugyan, sem nem katolikus, sem nem protestans,

hanem annál elhatározottabban hajlik egy harmadik szellemirány, vagy ha úgy tetszik vallás felé, mely az államok által igyekszik mai nap egyeduralomra vergődni, t. i. a naturalisticus rationalismusra. Minden állítás, minden óvás, mely ezen tény ellen emelgetik, szintoly keveset használ, mint minden habár legámitóbb színlett ok. — A tervezett felekezetlen főiskolában, valamint a tanári testületben, úgy a tantervben és tanmódban és mindenek fölött a művelésnek, nevelésnek egész szellemében a közönyös rationalismus fog uralkodni, és az ily tanoda, amennyiben ez rajta áll, a keresztény szülők gyermekeit sem nem igaz katolikusoknak, sem nem igaz protestansoknak, hanem rationalistáknak és indifferentistáknak fogja nevelni. Ily tanoda aztán sem az egyháznak, sem a keresztény családnak nem volna segédtársa, hanem mindkettőnek elvileges ellensége, és a közönyösség és rationalismus temploma, mely egyuttal leghathatósabb eszköz volna arra is, hogy a keresztény vallástétel aláásattassék és a nemzet az ő keresztény jellegéből lassankint kivetköztessék. — Ez a dolog valódi képe. — A legnagyobb ellentét napjainkban nem a különböző vallások között keresendő, sőt még azon különböző vallások között sem, melyek a világegyetemben egy természetfeletti rendet is elismernek; — hanem a kereszténység, illetőleg a vallás, és nem-kereszténység, vagyis a rationalismus között. — A rationalismus oda lép a keresztény szülők és egyház elé és így szól hozzájuk: legyetek háladatosak, megengedem ezentúl is, hogy gyermekeitekkel diplomajaitokba mehessetek, hogy papjaitok gyermekeiteket néhány óráig a vallásban oktathassák; — azonban gyermekeiteknek többi nevelését én fogom vezetni az elemi tanodától a tudományok egyeteméig. — Jaj minden felekezeti keresztényeknek! jaj különösen a katolikusoknak! hogy ha a mindenható államra támaszkodó rationalismusnak említettem terve sikerülne! — Ez az elvi főkérdés.

De azt fogja ezekre valaki mondani: a jelen kornak szelleme ezen terv mellett nyilatkozik, és habár igaz is, hogy a felekezeti tanoda nem a kereszténységet, hanem a rationalismust segíti elő; de még sem lehet tagadni, hogy a rationalismus jelen korunknak uralkodó szelleme. — A művelt világ nem hisz, hanem rationalista és a felekezeti különbségek irányában közönyös, és azt óhajtja, hogy ezen szellemben neveltessék a fiatalság is. — Erre azt válaszoljuk, hogy habár nem is tagadhatni, hogy mindennemű ellenséges elemek közreműködése folytán rémitő pusztítások eszközöltettek a kereszténységet illetőleg a népek között;

de azon állítás, mintha a tételes keresztényelem már tökéletesen elavult volna, és helyette a rationalismus foglalta volna el az uralmat, mégis nem egyéb üres kérkedésnél. A túlnyomó többségnél, a nép egészséges zöménél, sőt még a művelt osztályokban is nemesak a régi hitnek maradékai szemlélhetők, hanem még az élő és növekedő hitnek örvendeztető nyomaival is találkozunk.— Páratlan önhittségnek és erőszakoskodásnak kell tehát neveznünk a rationalismusnak azon törekvését, melylyel a főtanodákat kirekesztőleg birtokába ejteni és ez által veszített földterét és lassankint az egyeduralmat — melylyel nem bir — elfoglalni kívánja.

Ezen és ezekhez hasonló érvekre támaszkodva, egyetemünknek történetét megtagadva, vagy legalább tökéletesen ignorálva, annak minden törvényesen szerzett jogát lábbal tiporva, igyekeznek némelyek magyar egyetemünket is állandó katolikus jellegéből kivetkőztetni. — Nem áll ugyan csekélységünk hatalmában, hogy az igazságtalanságot, melylyel illetetünk, megakadályozhassuk, és napjainkban, midőn az igazság mérvesszeje sokak előtt csak a szerencsés siker, igen is gyakran megtörténik, — hogy az igazságtalanságot, legyen az bár mikint is sértő, el kell fogadnunk és el kell tűrnünk; de legalább nem hallgatag, nem gyáván akarunk tűrni, hanem kérdezni akarjuk azokat, kik igazságtalanságot követnek el rajtunk: miért vagytok igazságtalanok irányunkban? valamint isteni Mesterünk is, midőn őt egy az ott álló poroszlók közül arczul csapá, szentkomolysággal kérdezé: mit versz engem? — Tegyen tehát e tekintetben is mindenki saját állásában amit tehet. Mi csak az egyszerű napszámos szerepében levén szerencsések egy katolikus alapítvány megmentéséhez és fenntartásához közreműködhetni, csak anyagot gyűjtöttünk, hogy ezt aztán azok további rendelkezésére bizzuk, kik a gondviselés által arra hivatvák, hogy a kath. alapítványt mindenkor eredeti rendeltetésének megóvják, és megóva épen utódaikra származtassák. — És midőn a nagy németloni tudós és buzgó püspöki kar némethoni hitsorsosaik kétes helyzetének kellő tekintetbe vételével egy felállítandó független kath. egyetem mellett egy ember gyanánt lelkesül,—a mi is, benső szívbéli örömet okozva szentséges atyánknak, legkegyelmesebb atyai jóváhagyásával is találkozott, — legyen szabad reménylenünk, hogy a magyar püspöki kar is, mely a katolikus igazak védelmében soha semmiféle külországi püspöki kar által nem engedte magát fölülmulatni, sőt honatyáink lelkesebbjei is hasonló egyetértést és lelkesedést fognak tanusítani egyetlenny magyar

kath. egyetemünk tántorithatlan védelmében; amely reményünket annál alaposabbnak tartjuk, minthogy a tapasztalás szerint sokkal könnyebb a megalapítottat megőrizni, mintsem a nem létezőt megalapítani.

Mert hogy nem közönyös az, mily irányban és mily szellemben adatnak elő a tantárgyak és tudományok nemcsak minden tanodában, de kiválólag az egyetemeken, nem leendő szükségem hosszasan bizonyítgatni; minthogy e tekintetben nem csak mi katolikusok magunk között, hanem valódi protestans atyánkfiai is, azaz: azokkal, kik még általában a kereszténységnek és nem a rationalismus=nihilismusnak hódolnak, tökéletesen egyetértünk. — A katolikusokat mellőzve, szabadjon e tekintetben már a tárgy rokonságánál fogva is a protestansok közül csak a „*Conspectus reipublicae litterariae in Hungaria*“ tudós szerkesztőjére hivatkoznom, — ki midőn nagy nevű Mária Terézia királyné tudományos rendszerét érintette volna, azonnal azt teszi hozzá: hogy ezt a protestansok el nem fogadták, mert el sem fogadhatták. A dolgot röviden így adja elő: „*Evangelici Hungariae porrectis humillimis libellis supplicibus anno 1777. et 1780. apud Augustissimam Mariam Theresiam complura in novo hoc systemate notabant. Quaerelae eorum duplex imprimis spectabant objectum . . . Praecipuae sunt: omnes fere scientias praeter mathesim habere influxum in religionem; quod si itaque libellis manufactoriis principiis Romano-Catholicorum convenienter concinnatis in logica, metaphysica, jure naturae et gentium, historia cum primis ecclesiastica etc. uti cogherentur, patere quantum stragem religio eorum proxime esset expertura. Altera pars gravaminum pertinet ad directionem scholarum . . . cum scholae constituent partem religionis exercitii . . . atque contra jura patronatus protestantium, quibus (quippe scholis ab eis fundatis et hucdum conservatis) directio competit.*“

Ha tehát minden tudománynak vagyon befolyása a vallásra, ha a tanoda a vallástételnek némileg kiegészítő része: hogy követelhetik protestans atyánkfiai, vagy bárki más hazánkfiai közül, hogy ép a katolika vallás tapasztalja azon stragest, amelytől a protestansok is annyira borzadnak? és miért vonakodnak tisztelni a jura patronatus catholici? vagy talán szabad volna rólok, kik a bibliát mindenek fölött tisztelik és annak megtartása miatt — az örök üdvnek elnyerésére szükségesnek vitatják, azt föltennünk, hogy már mai nap tökéletesen megfeleltek az Urnak azon parancsáról: *non concupisces uxorem proximi tui, non domum . . . et universa quae*

illius sunt. Vagy hogy meg akarják tagadni isteni mesterünket, ki ezt parancsolá: *Omnia ergo quaecumque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis? Haec est enim lex et prophetae!* — Ahol pedig a liberalismus saját ügyének javára tanintézetet emelt, mint Bruxellesben, vagy Zürichben, megtürne-e ennek tanszékén nyíltan, határozottan kath. férfit? Nem kiáltozná-e, hogy egy kath. férfi az egész liberalis tanintézet befolyását veszélyezteti? Ime, mindenki őrizi saját befolyását, csak a pesti kath. egyetemen akarják az egyház tulajdonát, befolyásával együtt tönkre tenni. És pedig ezt mivelik, midőn a magyar tudomány-egyetemet mindenkori katolikus jellegéből kivetköztetve óhajtják látni, és egy közös államintézet gyanánt oda állítani, melyhez a zsidónak, pogánynak vagy bárkinek is szintannyi joga legyen mint a katolikusoknak; jóllehet ezen állítások támogatására a merő önkénynél, azaz: a nagy reformator azon elvénél: *sic volo, sic jubeo, stat pro ratione voluntas* alig hozhatnak föl többet.

Mert tekintsük bár magyar tudomány-egyetemünket eredetében, vagy fejlődésében és újjáalakításában, — tekintsük létezése első percétől egész mai napig, ha csak az igazságot nem akarjuk tagadni, mindig kénytelenek leszünk bevallani: hogy nem képzelhetni időpontot az egyetem életében, melyben az megszűnt volna katolikus lenni. Hivatkozom e tekintetben a történelemre, melyről már a római bölcs is azt jegyezte meg: *quod sit testis temporum et nuncia veritatis*; ennek fonalát híven követve, és egyetemünk majdnem harmadfélszázados életének idevágó minden egyes mozzanatait időrendi sorozatban föl-tüntetve, reményem, hogy annak katolikus jellegét minden kétségen kívül helyezendem.

I. A magyar tudomány-egyetem katolikus volt eredetében. Hogy egyetemünk kezdetben egyházi és mint ilyen egyszersmind katolikus is volt, nem hiszem, hogy valaki józan észszel merné tagadni; minthogy mindenki előtt ismeretes: a) hogy ezen egyetemet a halhatatlan emlékü bibornok és Magyarország primása Pázmány Péter alapította; b) hogy az oktatást ebben kirekesztőleg a Jézustársaságbeli tagokra bízta; c) hogy az alapításnál szem előtt tartá ugyan a magyar haza felvirágzását és haladását is, különösen mégis a katolika vallás

gyarapítására irányozta légyen szándokát. Miről, hogy senki se kételkedhessék, ime az alapító levélnek ide vonatkozó helyei : „Saepe nobiscum anxie expendentes. qua ratione et catholicam religionem in Hungaria propagare, et nobilissimae gentis Hungaricae dignitati consulere possemus; inter caetera adjumenta primum illud occurrebat, ut aliqua studiorum universitas erigeretur... Quae omnia, ut a nobis pura et sincera intentione religionis catholicae promovendae ac patriae charissimae sublevandae fiunt.“ — A jezsuitákat illetőleg, így szól a biboros alapító : „Egimus cum A. R. P. Mutio Vitelesco Societatis Jesu praeposito generali, ut erectioni universitatis in collegio Tyrnaviensi assentiretur, eiusque curam omnem ac gubernationem in societatem recipiendo, sequentibus conditionibus ac modis administrari velit.“

Hogy mennyire ohajtotta Pázmány a jezsuitákat az általa tett alapítványok kirekesztő tulajdonosainak tekintetű, világosan kitetszik az idéztem alapítólevélnek következő két helyéből : „Quodsi successu temporis Deo Hungariam a turcico jugo liberante, opportunior urbs occurrat pro Universitate: liberum sit societati hanc nostram fundationem una cum Universitate alio transferre... Si autem (quod clementissimus Deus avertat) universitas in Hungaria continuari non posset; sed iniuria hostium externorum aut domesticorum patres societatis ita exesse contingeret, ut spes alicuius brevis reditus omnino interciperetur, obligata sit in hoc casu societas censum ac fructus praedictae summae capitalis in usum clericorum Hungarorum ita extra Hungariam erogare, ut sacerdotio idonei juvenes erudiantur, ac sacris initiati in Hungariam redire sint adstricti.“

A magyar egyetemnek előbb említett rendeltetése, illetőleg a dicső alapítónak ugyanezen szándéka csallhatatlanul kiviláglik ugyanannak II. Ferdinánd királyhoz az egyetem megerősítéseért és kiváltságokkal leendő felruházatásáért benyújtott folyamodványából is, mely imigy kezdődik : „Ad catholicae religionis incrementum et culturam Ungariae maxime opportunum judicavi semper, ut universitas erigeretur scholarum ad instar Graecensis, in qua patres societatis Jesu theologicos et philosophicos cursus profiterentur.“

Az ezen folyamodványra kibocsátott legk. kir. megerősítő levélben II-ik Ferdinánd király előrebocsátván a következőket : „Nihil antiquius et prae oculis praesentius umquam habuimus,

quam ut subditorum saluti imprimis et provinciarum nobis commissarum securitati, ita adjuvante Deo consuleremus, ut in iis consummata quaedam virtutum omnium effloresceret dignitas, et religionis catholicae veritas, ubi vigeat, inconcussa persisteret, ubi labefactata fuerat, repararetur“ stb. és tovább: „Raro, nec antea in Hungaria viso exemplo enituit... Cardinalis Pázmány archi-episcopus Strigoniensis., qui experientia doctus, quantum contra grassantium haeresum assultus et contra quamlibet malorum turbam, exacta litterarum omnium valeret tractatio, probeque itidem cognoscens, quantum per orbem universum in earundem litterarum humaniorum pariter ac divinarum professione patrum societatis Jesu valeret industria“ sat. — a fölterjesztett alapítólevélnek szószerinti idézete után így nyilatkozik: „Nos igitur et dicti Domini Cardinalis precibus inclinati et propensione Nostra ad bene merendum de re litteraria incitati, hanc collegii Tyrnaviensis a fundamentis constructionem, eiusdemque archi-episcopalis universitatis dotationem ratam et gratam habentes, per sacri quidem Romani imperii fines de caesarea, per Hungariam de regiae potestatis nostrae plenitudine acceptamus, confirmamus, roboramus, et ut legitimam ac regnis nostris summe utilem, in omnibus punctis, clausulis, articulis approbamus et admittimus, proque admissa, acceptata et confirmata futuris perpetuo temporibus a p u d omnes cuiusvis status et ordinis homines habendam esse, nostra caesarea pariter et regia, aliaque qua pollemus autoritate omni decernimus ac statuimus.“

Ezen egyetemnek ez uton szerzett jogait biztosítandó, nemcsak saját és utódainak leghathatósabb pártfogását igéré, — hanem azt az országos karok és rendek mindenkori oltalmába melegen ajánlá, mondván: „ut clementiae Nostrae gratia luculentius appareat, prius quidem et ante omnia contra quosvis impetitores ac violentos invasores archi-episcopalem hanc Tyrnaviae Universitatem sub specialem non tantum Majestatis Nostrae caesariae et regiae, sed haeredum etiam Nostrorum ac successorum... protectionem recipimus.“ És később: „singulari semper parati sumus tueri patrocinio commodaque eius datis occasionibus promovere, ita successoribus, haeredibusque Nostris ac Dominis Hungariae statibus, ordinibus regnicolis tam in ecclesiastica, quam saeculari dignitate, loco, gradu constitutis eandem cum omnibus dictis clausulis, gratiis et privilegiis defendendam, promovendam, pluribusque ubi ad litterariae professionis finem necessarium fuerit, favoribus ac privilegiis ex-

ornandam, pro affectu parique cordis sensu enixe commendamus.“

II. A magyar tudomány-egyetem katolikus volt fejlődésében is.

Mit sem változott egyetemünknek eredeti katolikus jellege akkor, midőn 1667-ben a hittudományi és bölcsészeti karhoz a jogtudományi kar járult, a canonjogi előadásokat az említett jezsuiták vállalván magokra, a Lippay-Lósy egyesített alapítványnak ezen fölül fenmaradó 25,000 ftjai pedig Szegedy Ferencz és Pongrácz György végrendeleti végrehajtók által az esztergomi fő-káptalan gondviselése és kezelése alá bocsáttattak oly meghagyással: „cui proinde huius foundationis juris civilis cura, directio et conservatio principaliter incumbet, sive per se, sive per unum e columnis, uti est lector, qui huius juridici studii immediatus protector esse poterit.“ — A jogtudományi tanároknak pedig az érintett káptalanhozi viszonya az alapító levélben következőleg határoztatik meg: „Professores iidem quoad promotionem, vel (si opus fuerit) amotionem et vim coercitivam venerabili capitulo et magnifico rectori academiae subiacebunt. Praestabunt item iuramentum fidelitatis et subjectionis tam venerabili capitulo, quam rectori magnifico et universitati iuxta statuta et privilegia academiae... Frequentabunt divina officia... professionem fidei toties, quoties reliqui professores academiae facient.“

Magyar egyetemünk katolikus jellege fölötti minden legcsekélyebb kétséget is eloszlat III-ik Ferdinánd királynak a nagy-szombati egyetemi tanárok számára kibocsátott legfelsőbb rendelete; a többi között ezek is olvashatók: „quare tum horum exemplo provocati, tum vero maxime peculiari Nostra in Dei Genitricem devoti animi inclinatione moti... expedire iudicavimus Universitatem nostram Tyrnaviensem paucis abhinc annis in regno nostro Hungariae fundatam, quam omnes probae sanaeque doctrinae parentem agnoscunt, peculiari decreto adstringere ad asserendam tuendam, propagandamque piam eius immaculatae conceptionis sententiam... 2° ut nemo in quacumque Universitate christiana promotus, ad quemcumque gradum, in hanc Universitatem, vel aliquam illius facultatem, vel ad docendum, vel ad munus quodcumque admittatur, nisi i d e m

prius iuramentum (de immac. concept.) praestiterit.—
3°-ut nullus ad suscipiendum ullum sive baccalaureatus, sive doctoratus gradum in quacumque facultate suscipiendum admittatur, nisi praevio eodem iuramento. — 4o, Ut hoc nostrum decretum et caesarea regiaque voluntas in viridi semper observantia vigeat, rector cum cancellario et decanis ipso festo Immaculatae Conceptionis praesentibus omnium facultatum doctoribus innovent; eumque diem quotannis theologica facultas selemni ad academicos oratione in templo societatis Jesu, et decantatis sub vesperam Virginis Lauretanae elogiis celebrent, ad quos actus . . . doctores omnes et professores omnes comparere iubemus.“

Mi tartott légyen a nagyszombati egyetemről alapításának első századában gróf Eszterházy Pál, kitetszik onnét, hogy az egyetemi hallgatók számára ösztöndíjakat alapítva, az 1675-ik évben kiállított alapító levelének végén ekkint nyilatkozik: „cupimus autem et nos, ut iuventus humanistica titulo gratitudinis post obitum nostrum die anniversario memor animae nostrae sacrum offerat.“

III. A magyar tudomány-egyetem katolikus maradt újjáalakításában is.

Hogy ezen állításnak igazságáról meggyőződünk, lépünk magyar tudomány-egyetemünk történetének harmadik szakába és tekintsük a dicsőségesen uralkodott Mária Terézia által tágitott és újjáalakított egyetemünket. Ha elfogultság nélkül buvárkodunk Mária Terézia legfelsőbb rendeleteiben, és az általa egyetemünk részére kiállított adomány-levelében, tökéletesen meg fogunk győződni arról, hogy a felséges uralkodónőnek esze ágában sem volt az, hogy egyetemünket eredeti jellegéből kivetköztesse. Mert az újjáalakítási okmányban az egyetemi jövedelmek elégtelenségét érintve, így nyilatkozik: „ideo sensu etiam et dictamine art. 12. 1548. (mely törvényezik kirekesztőleg kath. alapítványokról szól) Abbatiam quoque s. Helenae de Földvár per mortem et ex hac vita decessum Josephi quondam Landgravii Hassiae principis a Darmstadt legitime vacantem, pro dote ac titulo perpetuae foundationis eidem Universitati ea nihilominus conditione contulit Maiestas Sua“ stb. — Hogy ezen nyilatkozatnak tökéletes horderejét felismerjük, szükséges leend, hogy az idézett országgyűlési

törvényezikkbe egy kissé betekintsünk; ez pedig így hangzik : „praeterea bona et proventus monasteriorum, claustrorum et capitulorum desertorum ad alendos doctos parochos, et verbi Dei sinceros praedicatores : qui populum in veteri orthodoxa, vera catholicaque fide et religione conservare, et si qui ab ea desciverunt in hoc regno, ad eam reducere studeant; nec non ad instaurationem scholarum particularium, earumdemque magistrorum, qui docti et probi sint, intertentionem : et denique ad bonae spei et indolis iuvenum et adolescentum, ut bonis litteris operam dare possint, promotionem et auxilium, applicentur et convertantur : quo tali ratione boni et docti viri alantur et nutriantur.“ §. I. „Ad haec autem praemissa rite atque ordine exequenda, proventusque praedictos in praemissum usum fideliter convertendos; quilibet praelatus sub sua dioecesi curam gerere teneatur; ac ubi opus fuerit, Maiestati regiae, de administratione huiusmodi rationem reddat.“ — Eddig a magyar törvény, mely nézetem szerint, commentárra nem szorul; minthogy ezekből, úgy látszik, elvitázhatlanul kitűnik legalább az, hogy a magyar 1548-ki törvényhozás az idézett törvényezikkben az elhagyatott szerzetek, klastromok és káptalanok javait csak a catholicismus érdekeinek előmozdítására határozta fordítandóknak. Midőn tehát Mária Terézia hivatkozva ezen törvényezikkre, a földvári apátságot a magyar tudományegyetemnek adományozza, ezen törvényezikkek értelmében csak is a katholikus irányu tudománynak előmozdítása lebeghetett szeme előtt, mintkogy ellenkező esetben az ezen czikkre történt hivatkozás helytelenül történt volna, és valóságos képtelenséget jelezne.

Bizonyítja a nagy királynének ezen szándékát továbbá az idézett okmánynak következő helye is : „Resolvit praeterea Sua Majestas SSma, ut theologicum et philosophicum studium, quod hactenus penes supramemoratum collegium Tyrnaviense S. J. eiusdemque commembra, virtute foundationis Pazmanianae, ex censu videlicet, hunc in finem fundatorum 100,000 flor. provisum fuit, in posterum etiam usque ulteriorem benignam ordinationem regiam per idem collegium et commembra ipsius provideri possit . . . benigne caeteroquin annuendo, ut iisdem patribus S. J. eloquentiae et historiae quoque profanae studium in praerepetita Universitate Tyrnaviensi pro futuro tradendum una cum salario suum in finem e praenotato generali Universitatis fundo in 1200 fl. per suam Majestatem clementer emenso deferri possit.“

Hogy Mária Teréziának, midőn magyar egyetemünket ujjá-

alakitaná, esze ágában sem volt egy közös államegyetemet alapítani, kitetszik abból, hogy 1764-i august. hó 24-én Posonyból az erdélyi kormányzék által megparancsoltatá: „*ut pro iuventute acatholica Hungarica aeque ac Transylvanica nova in Transylvaniae principatu Universitas erigeretur.*“ — Gyalakutai gróf Lázár János és széki gróf Teleki László az erdélyi reformata egyház fő-curátorai, nem különben Rosenfeld Mihály és sachsenfeldi Binder Péter ágostai hitvallásu consistorialisok hitsorsosaik nevében alázatosan deprecáltak, minthogy a felállítandó egyetemenek ügye igen nagy nehézségekkel volna összekötve.

Ugyanezen királyi fölség Bécsből 1774 ki 4-ik martiusról kelt kegyelmes királyi udvari rendeletében a magyar kir. helytartó-tanácsnak ezeket hagyja meg: „*Caeterum fidelitates vestrae demissam in eo nobis opinionem deproment, an non ad praecavendam acatholicorum ad externas ditiones studiorum causa hactenus practicari solitam emigrationem, praeattacta Tyrnaviensis Universitas ad exemplum electoris Moguntinensis, qui Universitatem Erfordiensem in parte etiam acatholicis professoribus providit, pro usibus acatholicorum eiusmodi in regno hoc nostro degentium regulari possit? — Quodsi autem hoc ipsum ex subversantibus nefors eatenus peculiaribus rationibus et motivis fieri nequiret; — attunc consilio huic nostro locumt. regio ad sequentia reflectere incumbet, et quidem: 1-o cum impossibile, immo admodum sumtuosum foret . . . ideo relate ad omnes acatholicos opportunus eiusmodi locus denominetur, in quo iidem per celebres professores fundata eruditione imbui possint; 2) utrum possibile esset fundationes illas, quae in Hollandia et aliis acatholicis academiis a potiori ex hungaricis pecuniis pro bono patriae filiorum institutae fuerunt, domum recipere et in usum eiates convertere“ stb.*

Ezen két okmány sokkal világosabb, hogysen még magyarázatra is szükség volna És mindezek után senki sem fogja tagadhatni, hogy: hazai egyetemünk, még Nagyszombatban volt, katolikus volt. — De nem változott ezen jellege akkor sem, midőn a dicső királyné azt Budára rendelte áthelyeztetni, mit adományozó-levelének következő szavai kétségen kívül helyeznek: „*quas ob rationes graves . . . eandem Universitatem ante Tyrnaviae constitutam *) Budam regni*

*) Tehát a kizárólag a katolikusok részére alapított egyetemet hozta át Budára. Ezekből tehát valamint a következőkből is a felséges alapítónak célja és szándoka oly világosan derül ki, hogy azt csak az nem ismeri föl, ki a nap verőfényében is vakoskodik.

metropolim transferre, atque in regia nostra palatia illocare decrevimus. . . . Denique quod hic praetermittere nequimus, dexteram s. Stephani... in eiusdem Universitatis ecclesia depositam, illius curae conservandam concedidimus; atque hoc sacrum pignus ad perennem rei memoriam eidem donavimus;“ — sőt nyilvánosan kijelentetik, hogy eredeti alapító-levelei, kiváltságai megerősítettnek; „quare — így folytatja a nagy szabadalom-levél — ut huic scientiarum Universitati Budensi nihil ad plenam sui perfectionem desit, primum generatim omnia diplomata et privilegia, quae praefatae Universitati Tyrnaviensi ab institutione sua primitiva collata sunt, . . . pro eadem Universitate nunc Budam translata et hic munificentia nostra instaurata, quatenus iisdem per praesentes non derogatur (ami sehol sem történik, legalább a catholicismust illetőleg épenséggel nem) clementer confirmamus et quasi de novo conferimus“ sat. — Egyetemünknek idéztem arany-bullája kelt 1780-ki böjtmáshó 25-én.

Mily szellemben ohajtotta a tudományokat ezen egyetemen tárgyalatni, az említett okmányok következő helyéből eléggé kiviláglik: „Ad haec omnia eadem Universitatem cum nobilis juventutis collegio, nomine nostro insignito, atque per Nos liberalissime fundato, eidemque ex instituto ingremiato, in iisdem regiis palatiis felici nexu copulavimus: ut autem hac eadem occasione, per rite ordinatam Universitatem rei litterariae, quantum fieri potest, optima quavis ratione consuleremus, praecipue eius institutionem in benigne per Nos adprobato systemate literario definiri procuravimus.“

Sem tehát Mária Terézia nem akart közös egyetemet alapítani, sem pedig protestans atyánkfiai nem akartak a Mária Terézia által jóváhagyott tudományi rendszerhez és „ratio educationishoz“ simulni; sőt mint már említettett, ennek elfogadása ellen ismételve ő Főlségéhez folyamodtak, felirataikban kinyilatkoztatván, hogy Mária Terézia tudományi rendszerét vallásuk veszélyeztetése nélkül el sem fogadhatják; ezen állításokat következőkkel indokolván: 1-ör, hogy a mathesist kivéve, minden tudománynak nagyon befolyása a vallásra; ha tehát azon kézikönyvek szerint kényszerülnének tanítani, melyek katholikus szellemben szerkesztettek, nagyon természetes, vallásokat érezhető csapás érné: — 2-or, hogy Mária Terézia rendszerében a sz.-írásra vonatkozó több tanulmányok elhanyagoltatnak; — 2-or, hogy ezen rendszer ellenkezik a protestans tanodák eddigi belszervezetével és fegyelmeivel; — 4-er, hogy a katholikus tanodai felügyelők

vallási szabadalmaikat sértik, melyekről a hazai törvények által biztosítatnak, minthogy a tanoda az egyházhoz tartozik; és a protestans kegyuri jogba ütköznek, minthogy az alapítókat illeti a kormányzás is.

Mária Teréziának ezen katolikus tudomány-rendszerét jó váhagyólag minden részeiben megerősíti a protestansok által annyira magasztalt József császár is, és legfelsőbb határozatáról e tekintetben az egyetemi tanács a nagym. magy. királyi helytartó-tanácsnak 1781-ben 2751. számú intézvényével értesítettik.

Sőt a tudományoknak József császár által javított rendszere is, mely az egyetemmel a nagym. helytartótanácsnak 1784-ki jun. 14-ről kelt intézvényével közöltetett, csak katolikusokat tétel fel az egyetemnél, ezeknek szabván meg a külső istenitiszteletre vonatkozó kötelmeiket; csak ezen rövid megjegyzést csatolván a rendelet végéhez; „Illi autem, qui orthodoxam fidei haud profitentur, in plenaria religionis, cui addicti sunt libertate, uti hucdum factum fuisse intellexit Sacratissima Sua Maiestas, ultro quoque relinquuntur.“

Hogy a Mária Terézia-féle budai, később Pestre áthelyezett tudomány-egyetem mindekkoráig megőrizte eredeti katolikus jellegét, a következő, korrendi sorozatban bemutatott tények, melyekről az egyetemi levéltár hitelesen tanuskodik, csalhatatlanul bizonyítják:

Az 1781-ki december hó 8-án az az évi nagyságos rector a karbeli dékánokkal együtt Szabó András hittudomány-kari igazgató kezébe tevél a III-ik Ferdinánd rendeletével megparancsolt, és a makula nélküli fogantatásra vonatkozó esküt. — Ugy látszik, ezen eskü csak is katolikus egyetemeknél volt hajdanta szokásban? — Az 1782-ki február hó 22-én tartott egyetemi tanácsülésben olvastatott fel egy január 28-ról kelt legfelsőbb rendelet, melyben meghagyatik, hogy ezentúl már az akatholikusok avagy türt-vallásuak is akadémiai méltóságokra avagy fokozatokra bocsáttassanak. Österreicher József Manes, héber vallásu, folyamodványára következő intézvény érkezett az egyetemhez; „Sua Maiestas SS-ma vi benignae resolutionis regiae senatui huic regio sub 3-a mensis decembris evoluti anni 1781 et N-ro 7662 intimatae, velut in alia adhuc de 28-a augusti 1772 emanata, et consistoria Universitatis Tyrnaviensis sub 7-a septem-

bris nunc citati anni et N ro 4012 expedita clementissima resolutione radicatae, Judaeos ac alios quosvis acatholicos, si examen rite subiverint, non obstante eorumdem religionis diversitate, servatis servandis, ad gradum doctoratus suscipiendos, prout et ad dignitates academicas in facultate medica citra omnem difficultatem admittendos clementer praecipere dignaretur“ sat. Figyelemreméltó e helyütt az, hogy ami itt legelőször engedtetik meg, csak is az orvosi karban engedtetett meg.

1788-ban $\frac{1791}{427}$ számok alatt következő körlevél intézetett a budai helytartótanáctól az egyetemhez: „Es haben S. Maiestät in Verfolg der unterm 20-ten März 1787 $\frac{1791}{241}$. kundgemachten Vorschrift allergnädigst zu verordnen geruhet, dass der studirenden Jugend der Übergang aus der katholischen Schule in die akatholische zwar nicht untersagt werden könne; doch sollen die von dem akatholischen, als nicht nach dem öffentlichen System eingerichteten Schulen ertheilten Zeugnisse zur Erlangung eines Gestifteten oder Didaktralstipendiums keine Wirkung haben. Ofen den 14. Hornung 1788.“ — Tehát ami a „kais. königl. System“ szerint rendezve volt, az csak katolikus intézet lehetett, és volt.

Az 1790-ik évi martius hó 9-én tartott tanácsülésből az egyetem, támaszkodva Mária Terézia nagy szabadalomlevelének azon helyére: „praefatae Universitati nostrae regiae Budensi eo prorsus modo, quo partim per abolitam societatem (Jesu), partim per alios mentionatorum beneficiorum tentores prius usuata et possessa fuerunt, iura utenda, possidenda pariter, et habenda... damus, donamus et conferimus;“ 98 sz. alatt a m. kir. helytartótanácsához az iránt, hogy valamint a jézustársaságbeliek az 1715-ki 73-ik törvénycikk értelmében a magyar országgyűlésen üléssel és szavazattal birtak, ugy az egyetem is, mint azoknak az apátságok és prépostságok birtokában törvényes utódja, hasonló joggal ruháztassék fel. — A folyamodó egyetem a helytartótanács részéről a közelebb megnyitandó országgyűléshez utasított. — Nem olvastuk soha a magyar történetben, hogy az apátságokat és prépostságokat a magyar országgyűlésen más mint katolikus képviselhetette volna; — de az is világos, hogy az egyetemi tanács 1790-ik évben magát ugyanazon egy, habár tágitott egyetemnek tartotta, ami Nagy-Szombatban volt, s Nagy-Szombathól Budára áthozott, mert ugyanazon képviselést kérte, amelylyel a nagyszombati egyetem birt.

Az 1793-ki november 27-ről 26,306 sz. alatt kelt m. királyi helytartósági törvénynyel visszaküldetik az egyetemnek fölterjesz-

tése, melyben a tudoroztatási ösztöndijra három helvéthitvallásu egyént ajánlott, és meghagyatik : hogy az orvosi kar a szabályrendeletek értelmében mielőbb három katolikus hallgatót ajánljon, elrendeltetvén egyszersmind, hogy jövőre az ily fölterjesztéseknél az ajánlottnak vallása mindenkor nyilvánosan kitétéssék. — Egy, 1792-ben június 12-ről 12,390 sz. alatt kelt m. királyi helytartótanácsi intézvény így hangzik : „*quum nulla inter fundationes convictuum reperiatur talis, quae etiam ad juvenes g. r. non unita extensa foret, stipendiis vero e fundo studiorum dependi solitis, solis caeteroquin catholicis deservientibus, ac dictamine etiam art. 26-i 1791 pro catholicis converti debentibus, graeci ritus non uniti iuvenes in posterum stipendiorum pro catholicis deservientium participes reddi non possint.*“

Az 1795-ki martius hó 17-én az egyetemi tanács mint kath. egyetem, azon szent gyakorlatok körül rendelkezik, melyek a jövő jubileumra előkészület gyanánt szolgálандnak, megkeresvén hivatalosan az egész tanári testületet, hogy az egyetemi fiatalság ösztönzésére a meghatározott órákban a reggeli és déleesti ajtosságon személyesen megjelenni sziveskedjék.

Az 1795-ki martius hó 20-ról 5589. sz. alatt kelt intézvényében ugyanez ügyre vonatkozólag így nyilatkozik a m. k. helytartótanács : „*Cum conveniat, ut devotionibus illis communibus et publicis, quae in praesentibus rerum adjunctis extra ordinem indicuntur, juvenus quoque scholastica in conspectu suorum moderatorum intersit, et eorum exemplo admonita omnia et religionis et pietatis exercitia et opera, quae praescribuntur, recto ordine, modoque debito peragat; consilium istud loc. reg. Hung. huic academico magistratui praesentibus committendum duxit : ut acceptis his illico respectivis facultatum decanis, ordines dare noverit, quo scholastica juvenus ad praescriptas devotiones comparere, easque attacto modo peragere teneatur.*“

Az 1795-ki april hó 10-én Batthányi József bibornok herczegprimás pásztori körlevélben közli az egyetemnek, annak szabályul szolgálандót, VI-ik Pius pápának azon bulláját, melyben az ausztriai birodalomnak ez évre jubileumot engedett.

Az 1795-ki april hó 21-ki tanácsülésben elhatároztatik az april 26-án tartott jubileumi körmenetnek módja és rendje. A határozatnak 1-ső pontja így hangzik : „*Ut Universitas in corpore utrique processioni intersit, quae ex templo parochiali ad Assumptam ad Servitarum, Franciscanorum ac Paulinorum ecclesias ducetur.*“ — 4-ik pontja : „*movente processione orabunt aut cantabunt, prout sua cuique devotio dictaverit, cavendo ab omni indecentia.*“ —

5-ik pont: „ad Servitarum ecclesiam pervenientes per eam reverenter transibunt, moxque in plateaflectent, et pro exaltatione Ecclesiae ac praesentibus necessitatibus 5 ‚Pater‘ et ‚Ave‘ cum symbolo apostolorum clara voce recitabunt.“ — 6-ik pont: „simili modo in reliquis etiam ecclesiis agendum erit et tandem post reditum ad ecclesiam parochialem iuventutem gymnasticam usque ad forum subsequendo genuflexi preces, uti ad alias ecclesias factum est, ad Deum fundent.“ — 7-ik pont: „serio cavebitur nequis nisi infirmitate impeditus a solemnibus hac devotione semet subtrahat, durante vero eo placando summo Numini debita quisque reverentia et pietate studeat.“

Az 1795-ki majus hó 1-ről 8810 sz. alatt kelt helytartósági intézvénnyel közöltetik Alexovics Vazulnak az egyetemhez mint hitszónoknak történt legkegyelmesebb kineveztetése, mely intézvény így kezdődik: „Pro meliori catholicae juventutis institutione Sua Maiestas SS-ma“ sat. És ugyanezen intézvény a kineveztetett kötelmeire figyelmeztetendő a „Ratio educationis“-nak 22, 30, 37, 110, 130, 136, 167, 248 és 249 §§-ra utalja őt; mely czikkelyek betekintése és összevetése senkit sem hagyhat kétségben, minő irányban és minő szellemben ohajtotta az akkori kormány is az egyetemi fiataliságot oktattatni.

Az 1796-ki januar hó 26-ról 1954 sz. alatt kelt helytartósági intézvénnyel újból szerveztetik az egyetemi isteni-tisztelet, mely intézvényben a többi között ezek is foglaltatnak: „cum tamen intersit, ut tam in his sacrorum oratorum incumbentiis, quam et in ordine praescripti pro iuventute scholastica cultus divini et aliorum pietatis exercitiorum (quae Sua Maiestas SS-ma pro apostolico suo zelo et in rectam juventutis educationem peculiariter intento studio, omni possibili conatu, praelucentibusque exemplis omnino revehenda, ac manutenenda, simul autem superioribus curae habenda habet)“ sat. — A déleesti ajtatosságról pedig így szól: „fiant solitae ad cultum B. M. Virginis, maximae videlicet studiosorum patronae comprecationes, aliaque pietatis exercitia“ sat. — Nem tagadhatni ugyan, hogy ezen intézvényben a Mária és egyéb ajtatos társulatok tiltatnak, de

az 1796-ki september hó 12-ről 18,240 sz. alatt kelt helytartósági intézvényből kiderül, hogy ezen társulatok, daczára az ismételt betiltásnak, az egyetemnél mégis léteztek, minthogy ezeknek a legközelebbi tanév kezdeteig eszközlendő megszüntetése ezen intézvényben szorososan meghagyatik.

1797-ki september 12-ről 18,132 sz. alatt kelt intézvény érkezett a m. kir. helytartótanáctól az egyetemhez azon okból,

mivel hogy két katolikus ifju a sárospataki főtanodába minden iskolai bizonyítvány nélkül fölvétetett. Ezen intézvényben a következők olvashatók : „cum pro catholica juventute alia educationis et studiorum ratio praescripta sit, alia apud evangelicos utriusque confessionis vigeat, usque novum studiorum systema juvenes catholici, absque expressa in patricularibus casibus, dum nimirum parentes catholici filios suos ad scholam evangelicorum mittere vellent, via superiorum studiorum directorum Cónsilio huic L. R., abhinc vero suae Maiestati SSimae repraesentandis b. resolutione r. juvenes catholici ad latinas evangelicorum scholas nuspiam admittantur.“

Az 1797-ki december 19-én 417. sz. alatt az egyetemi tanács felir Kondé Miklós esztergomi érseki helynökhoz, kérvén őt, hogy a szombati böjtnek elhanyagolása végett, mely az egyetemi ifjúságnál tapasztaltatik, a szükséges intézkedéseket megtenni sziveskedjék; a többi között mondván : „De medela igitur malo passim magis magisque invalescente tempestive et efficaciter adhibendo, pro nostro, quo in rectam juventutis educationem, eius in litteris non minus ac moribus christiano dignis informationem duci debemus munere, ac pro fide et obsequio, quo religioni et principi obstringimur, cogitantes, id maxime idoneum esse existimavimus, ut rem Illustritati Vestrae, quemadmodum praedecessori suo Illustrissimo nunc Domino dioecesano episcopo M. Varadinensi significando, enixe peteremus, quo pro pastorali sua cura oculos ad periculum hocce spirituale juventutis scholasticae, in futuram spem patriae, religionis et regis obsequium succrescentis gratiose convertere, suoque pro legibus Ecclesiae observantiam procurandi zelo, efficax quodpiam ponere remedium dignetur“ sat.

Mennyire tartatott ez időben katolikusnak a magy. tudom. egyetem, kitetszik a következő tényből, mely az 1798-ki egyetemi hivatalos iratokban feljegyezve őriztetik; Zsolnay Lajos vegyes házasságból származván, minthogy édes atyja adott reversalisa ellenében Lajos fiát az ágostai valláson akarná neveltetni, ennek meggátlására a bölcsészethallgató fia Beszterczebányáról Pestre hozatott, és Domin József a természettan egyetemi tanára és az évi nagyságos rector felügyelésére bizatott.

Az 1798-ki october 30-ról 26,112 sz. alatt kelt helytartósági intézvénynyel ujjolag szorgalmaztatik az akadémiai istenitiszletnek valamint a tanulók, ugy a tanárok részéröli szorgalmas látogatása és pedig ezen szavakkal : „hoc fine concreditam suae curae juventutem ad praescripta divinüi officii munia solerter peragenda, exhortationes et religionariam doctrinam diligenter fre-

quentandam, et attente excipiendam adstringant, ac tum pro exemplo juventutis, tum ut praemissorum observantiae testes esse possint, quaevis divina officia ipsi etiam cum scholastica juventute indispensabiliter adeant, illisque pro debita juventutis aedificatione interesse teneantur“ sat.

Az 1800-ki martius 26-ről 6961. sz. alatt kelt helytartótanácsi intézvényvel az ország primása által kiadott körmeneti rend, mint az egyetemet is szabályzandó, ezen szavakkal közölik : „Illam ordinis in publicis processionibus observandi regulationem, quam denatus archi-episcopus Strigoniensis et Cardinalis Primas ad evitandas de loco quaestiones, dissensiones, altercationes et scandala, non solum pro Tyrnavia tunc Universitatis sede et Posonio archi gymnasium dumtaxat habente, sed pro universa sua dioecesi fecit et perpetuo immutabiliter tenendam decrevit, ac dd. 26-ae octobris 1776 publicavit, nunc quoque et in futurum (nisi aliud iis in locis, ubi est aula et regni dicasteria, speciatim ordinetur) eadem ob causam accedente consilio huius r. l. auctoritate et mandato observandam esse.“

Egy 1801-ben januar 7-ről 122. sz. alatt kelt helytartótanácsi intézvény ezeket mondja : „Observari passim, quod juvenus scholastica festis majoribus, utpote : Nativitatis Domini, Paschate et Pentecostes sibi relicta nec ad audiendum missae sacrificium, neque ad excipiendas exhortationes congregetur. Quare Consilium isthoc L. R. praesentibus committendum habet : ut circularis ordinatio ddo 26-ae martii 1789 Nro. ¹¹⁰⁵⁸/₁₁₁₅ de feriis et divinis observandis emanata republicetur et ad amussim observetur.“

Nem csekélyebb figyelmet érdemel az egyetemi tanácsnak 1801-ben 314. sz. alatt a szombati böjt iránt hozott határozata, mely ekkép hangzik : „Conclusum est : 1. ut Dominus vicarius generalis ratione ea, qua iam a-o 1797 hoc in merito factum est, per litteras rursus interpelletur, ut is sua ex parte, quidquid ad hanc legis ecclesiasticae praeveraricationem impediendam suppetere remedii agnoverit, id pro suo zelo et pastorali vigilantia ordinare velit; — 2 o statuendum porro censuit magistratus academicus, ut ineunte anno futuro scholastico non aliter aliquis ad frequentandas scholas admittatur, quam si reversales illius apud quem victum habiturus est juvenis producat, quod talis diebus sabbati non carnalia sed ieiunalia fercula mensae adpositurus sit.“

1802-ben a m. kir. helytartótanács martius 11-ről 5050 számú intézvényével elrendeli : „ut in omnibus gymnasiis et philosophiae classibus doctrina christiana tradatur;“ — ugyanezt parancsolja ugyanazon helytartótanácsnak majus 4-ről 9591 sz.

a. kelt intézvénye, melyben az egyetemi tanácsnak meghagyatik : „ordinabit, curabitque, ut institutiones doctrinae christinae omni exactitudine et discentium cum emolumento fiant,“ azon figyelmeztetéssel azonban : „ut exhortator academicus praeter modum et ita ut muneri suo satisfacere nequeat, non oneretur.“ — Az elébbi intézvényben Ő fölsége parancsából meghagyatik, hogy böleszethallgatók a hittanból is nyilvános vizsgát tegyenek, érdemök szerint, mint minden többi tantárgyból osztályoztassanak, hittanból szerzett bizonyítvány nélkül magasabb osztályokba ne bocsátassanak, az egyházuak minden nyilvános körmenetein áhitattal részt vegyenek és havonkint a poenitentziatartás szentségében részesüljenek ; — sőt az 1802-ki július 13-ról kelt 15,070 számú helytartótanácsi intézvényben erre vonatkozólag a következőket olvashatni : „siquidem e submissis semestralibus informationibus observetur, complures juvenes 3-ae morum classe notari, idque ob defectum menstruarum schaedarum confessionalium, et fere continuam a divinis absentiam, hinc in nexu ordinum ddtó 17-ae martii Nro. 5050 dimissorum . . . committi: ut in similibus medio etiam tempore, quam primum juvenes legibus scholasticis, praeprimis in exercitio religionis non obsequuntur, moneantur et castigentur, ac non subsecuta emendatione, cum exitu semestris cum promeritis testimoniis e scholis relegentur.“

Az 1804-ki V-ik egyetemi tanácsülésben 93 sz. alatt határozottatott : „cum exhortatoris munus et officium sit juventutis academicae aegrae et moribundae sacramenta cum quadam decentia et veneratione administrandi, decerni: ut talis theca argentea, intus bene inaurata et qua illa conderetur bursa acu phrygia picta et fimbriis ornata, in qua sacrum viaticum et oleum . . . pretio aestimationali pro usibus futurorum exhortatorum ematur et ex cassa manuali 25 fl. et 30 xris exsolvatur.

1805-ben az ország primásának helynöke József nádor Ő fönsége felszólítása következtében egyházi ajtatosságot rendelt az esztergomi megyében avégből : „quo c. r. arma adjuncta, victoriis hostis tumentem audaciam reprimere, malaque charissimae nostrae patriae imminetia avertere valeant pro 8-a m. l. videlicet Immaculatae Conceptionis B. M. V. publicam in ecclesiis parochialibus devotionem disposuit, eamque ad regiam etiam hanc scient. Universitatem extendi fecit, — Quare ut sub expositione SSmi Sacramenti juvenus academica cum reliquo fideli populo . . . devota, fiduciali oratione per intercessionem Beatissimae quoque Dei Genitricis Mariae, cui hocce regnum apostolicum iam olim a divo

rege Stephano clientelariter devotum, cemedatumve extitit
 Dei ter optimi misericordiam implorare possit“ stb.

Első Ferencz király pedig a protestáns superintendentiákhoz a nm. helytartótanács utján 1806-iki 18 nov. a következő legk. udv. rendeletet menesztette : „Ut juvenus augustanae et helveticae confessioni addicta, a molesta, et sumptuosa, inque modernis adjunctis tam moribus, quam et eruditioni parum proficua ad exterarum academias peregrinatione pro futuro liberetur, superintendentiae huic benigno jussu regio committi, ut qua ratione studium theologicum Debreczini quidem pro helveticae, Posonii vero pro augustanae confessionis alumnis rite coordinandum constitutumque foret? opinio isthuc depromatur, ab hinc altissimo loco transponenda.“ Mely kir. rendeletre Wallaszky ezt jegyzi meg : „Quam felix benignae hujus voluntatis regiae complementum ex parte evangelicorum propter multa et ingentia, si non insuperabilia impedimenta, ut cum dignitate et exspectando fructu instrueretur, sperari possit, plane non pervidemus.“

Az 1807-ki XXV-ik egyetemi tanácsülésben 447. sz. alatt következő határozat hozatott : „Domino exhortatori committi, ut idem cognito juventutis numero, schaedisque confessionalibus quovis mense collectis, eos academicos, qui testimonio peractae confessionis destituerentur, concernentibus dominis facultatum decanis indicet, quo illi immorigeros idmodi juvenes officii sui commone et ad praescriptae legis observantiam stringere valeant.“

Egy 1808-ki 19,866 számú helytartótanácsi intézvénnyel megparancsoltatik, hogy minden a vallásról szerkesztett munkán, legyen az bár eredeti vagy fordított, a szerzőnek neve mindenkor világosan kitétéssék. — Alkalmat ezen rendeletre azon tény adott, hogy a Pázmány imakönyvének az egyetemi nyomdában 1804-ben eszközlött kiadásában, a hushagyó napok közül szombat napja kihagyatott.

Az 1808-ki XXII-ik egyetemi tanácsülésnek 530 számú végzésében az kívántatik : hogy mindazon egyetemi hallgatók, kik az előadások által akadályoztatva nincsenek, mindennap 10 óraker sz.-misét hallgassanak.

Szinte 1808-ban november 29-ről 25,545 sz. alatt kelt helytartótanácsi intézvénnyel, azokra nézve, kik a hittant és az egyházi vallásgyakorlatokat elhanyagolják, megparancsoltatik : „ut per concernentes respectivarum facultatum decanos studiosae juventuti, b. resolutiones regias in hoc merito editas saepius, interposito gravi cohortatione republicari curet, eo disertis verbis subnexo, eos qui turpi desidia et neglectu doctrinae religionis et

pietatis exercitiorum malum e moribus calculum reportaverunt, ab omnibus deinceps reipublicae consequendis muniis arcendos fore.“

Ürményi József, az egyetemnek akkorában volt elnöke, az egyetemi tanácshoz 1809-ki január 4-én intézett levelében ugyan-ezen tanácsot jelentéstételre szólítván fel, levelének 7-ik pontjában imigy szól : „Cum autem omnino litteraria instituta educationem iuventutis in spes patriae pro principali scopo haberent, intersit proinde plurimum, ut eadem iuventus purae religionis, et genuinis christianae moralitatis principiis imbuatur, character vero eiusdem ita efformetur, ut ex praesenti educatione Sua Majestas SS-ma fideles subditos, patria vero bonos, literatos, et publicam utilitatem quibusvis privatis studiis antepontentes cives quam numerosissimos consequatur : ideo etiam I. Magistratus academicus, quam et exhortator, singulique professores publici, si quas eatenus, quo videlicet loco educatio iuventutis in religione moribus et spiritu patriotico sita sit, quaeve progressum hunc impediant, aut adminicula opportuna esse existiment, reflexiones et opiniones depromendas haberent, illos mihi aequae exhibere velint.“

Az 1809-ik évi VII-ik tanácsülésben az egyetemi hitszónok jelentése folytán az 187-ik sz. alatt a nyilvános akadémiai istentiszteletre vonatkozólag többféle határozatott, a többi között : a) in specie vero divinis ea, qua convenit, pietate et modestia intersint, sub missae sacrificio nemo sedere praesumat, sed omnes flectant ; b) ut quisque academicorum confessionem paschalem usque inclusive 30-am martii a. c., qua communio generalis in templo academico peragetur, absolvat, eamque se absolvisse more consueto per schaedam accuratissime colligendam legitimet ; — casum enim in contrarium illos, qui huius se neglectus reos effecerint, in semestrali morum classificatione peculiariter notandos fore. —

Egy 1809-ben augusztus hó 11-ről 13,501 sz. alatti helytartótanácsi intézvényben a következők olvashatók : „Sua Majestas SS-ma dignata est benigne praecipere : ut ex parte academici huius Magistratus singulo semestri terminatis semestralibus examini-bus theses tam ex aliis disciplinis theologicis, quam et ex jure canonico in uno exemplari Serenissimo Archi-Duci regni primati submittantur, alio vero in exemplari cum thesibus aliorum professorum facultatis iuridicae.“

Az 1809-ki szeptember 26-ről 16,750 sz. alatt kelt helytartótanácsi intézvénynek 2-ik pontja pedig így hangzik : „Subscriptiones concernentium professorum non modo ad studiorum, sed etiam ad morum classificationem ut rubricam extendi debere, et ab ex-

hortatore academico juris quoque et medicinae auditorum classificationem morum subscribendam esse.“ —

Az 1810-ki szeptember 25-ről 19,112 sz. alatt kelt intézvényben a nm. helytartótanács részéről következőleg dorgáltatik az egyetemi hitszónok : „Exhortatorem academicum una doctrinae religionis professorem, qui in obversum dispositionis sub 26-a septembris a. p. nr. 16,750 ab hinc factae classificationem morum iuventutis jura, medicinam et chyrurgiam audientis subscribere intermisit, officii sui strictius monendum esse.“

Az 1810-ik évi XVI-ik tanácsülésben 358 sz. alatt az akadémiai egyházi istenitisztelelet újjolag szerveztetvén, a csendes mise, egyházi beszéd, délutáni catechesis és lytania elrendelése után, a gyónást illetőleg ekép határozatott: „cum usitatas hactenus confessiones has communionesque peragendi mos multis abusibus, fraudibus et deceptionibus per iuventutem academicam commissis ansam dederit . . . juvenus ab onere confessiones quovis mense peragendi revelanda censetur. Quare confessiones sequenti ratione in futurum peragentur. Mense novembri philosophi, non in diversis, prouti hactenus fieri solebat ecclesiis, verum in ecclesia academica . . . confitebuntur, subsequo autem die Domini publice communicabunt. Mense dein decembri juristae et medici, mense martio vel aprili, in Coena nempe Domini omnes; item mense majo philosophi, junio juristae et medici, julio philosophi, augusto denique juristae et medici.“

Az egri érsek panasza következtében 1810-ben egy november 20-ról 23.926 sz. a. kelt intézvényben az egyetemi tanácsnak a m. kir. helytartótanács részéről meghagyatik: „ut a professore juris canonici declarationem expetat, an ordines de exhibendis primati regni suis thesibus post singula semestralia examina dd-ol-e julii 1809 ur 13501 de positive iussu regio ab hinc dimissi eidem communicati fuerint? tum quare iis hactenus satisfacere negligat? . . . Caeterum imposterum committet eidem professori . . . ut ordinibus iisdem indispensabiliter posthac se conformet, thesesque suas . . . suprafato archi-episcopo exhibeat.“

Az egyetemi tanácsnak 1811-ik évi XVI-ik rendes ülésében 320. számú határozatával az akadémiai istenitiszteletnak 18^{11/2}-ik tanévben követendő rendje szabotott meg, melyben a reggeli és délelti ajtatosságokról, a havi gyónásokról, a husvéti áldozásról és az ezt megelőző sz. gyakorlatokról, nemkülönben a feltámasztási körmenetről van szó.

Ugyanezen tanács 1812-ki III-ik ülésében 39. sz. alatt azokra, kik az egyetemi istenitisztelelet látogatásában és a gyónás

végzésében hanyagságot tanusítanak, azon büntetést szabja, hogy a félévi vizsgáktól eltiltassanak, és ha ennek daczára nem javulnának, az egyetemből kirekesztessenek; ezen határozatát ekként indokolva: „*praevanicatorem enim legum divinarum, humanarumque Universitas in gremio sui nullo pacto toleratura est.*“ — És ugyane határozatnak 3-ik pontjában ezek találatnak: „*ut in futurum academico huic magistratui constet, an et qua diligentia aca-tholici invenes literis in hac regia Universitate operam dantes obligationes christiani hominis expleant, ordinari: ut iidem aca-tholici iuvenes sacra religionis suae diligenter deinceps frequentent, hocque se praestare testimonio respectivi parochi sui coram concernente decano producendo docere teneantur, secus ad examina semestralia haud admittendi; et si huic ordinationi non obedi-verint e consortio academicorum regiae Universitatis excludendi.*“ — Ennek következtében felkértek a görögkeleti szerb és oláh, szerb és oláh, nem különben a protestans lelkészek is, közöltet-vén velök a hozzájuk tartozó egyetemi hallgatók jegyzéke, hogy e tekintetben az egyetemi tanácsot gyámolítani sziveskednének; — kik is minden kivétel nélkül mindnyájan az egyetemi tanács kívánsága teljesítésére legnagyobb készséggel ajánlkoztak.

Az egyetemi tanácsnak 1812-ki XIII-ik rendes ülésében 455-ik sz. alatt ugyan ezen rendelet ismételtetik: hogy akik a poenitentiartás és Oltáriszentségnek havonkinti felvételében hanyagok volnának, jelentessenek föl az egyetemi hitszónok által az illető dekánonknak „*severius etiam cum interminatione 2-ae classis morum corripandos deferat. Sic futurum esse, ut acceden-tibus omni ex parte stimulis, etiam inveteratus e veterno resur-gat.*“ A végzésnek pedig 4-ik pontja ezt határozza: „*ne hospites studiosorum romano-catholicorum hisee convictoribus suis cibos carnales diebus ab Ecclesia vetitis, citra dispensationem ecclesia-sticam praebeant.*“

Az 1816-ki II-ik rendes tanácsülésnek 43. száma az egye-temi hitszónok részére egy hosszú utasítást tartalmaz, amelyben azon napok között, melyeken a hitszónok az egyházi beszéd meg-tartása alól fölmentetik, Jézus szentséges nevének napja is föl-emplittetik, azon megjegyzéssel: *quo (die) iuventus academica ad lucrandas indulgentias sacro solemniter hora 10-a interesse obli-gabitur.*

Az 1818-ki július 14-ről 18,878 sz. alatt kelt m. kir. hely-tartótanácsi intézvényben a következők foglaltatnak: „*Sacratissima Sua Maiestas edito ad Consilium hoc Loc. Reg. be-*

nigno decreto aulico clementer resolvere dignata est... ut pius ille cultus s. Dexteræ s. Stephani proto-regis apostolici, quem augusta regina Maria Theresia in fundationali diplomate die 7-a augusti 1772 edito in perpetua tempora stabilitum voluit, denuo reducatur“ stb. — Quam proinde altissimam resolutionem regiam Consilium hoc Loc. Reg. huic academico senatui praesentibus notam reddit, cum eo, ut sua ex parte dispositiones faciat, ut more olim recepto tam magistratus hic academicus, quam ipsa iuventus scholastica hanc solemnem processionem comitetur.“

1820-ban az akadémiai tanács a m. kir. helytartótanácsnak januar 25-ről 1239 sz. alatt kelt intézvényével a következőkről értesítettik: „Cum Sua Maiestas SS-ma benigne decreverit, ut Viennae studium theologicum pro individuís augustanae et helveticae confessioni addictis triennali cursu absolvendum ac sumtibus in professorum salaria, remunerationem item directoris, nec non hospitii censum necessariis futuris ex altissimo aerario camerali interim providendum erigatur“ sat.

Hogy a magas kormány ez időben is mennyire nem tartotta közösnek, fényesen kitetszik a következő tényből: az egyetemi tanács 1820-ban a gyakorlati mértannak ugynevezett repetensei közül jutalomdíjra a többi között Bobok Józsefet, ki ágostai hitvallású volt, is ajánlotta. Az egyetemnek ezen fölterjesztésére a nm. helytartótanáctól 1821-ki januar 9-ről 90 sz. alatt következő intézvény érkezett az egyetemhez: „propositionem pro distributione horum praemiorum factam quoad reliquos repetentes altissime etiam probari; respectu autem Josephi Bobok resolutione regia tantisper in suspenso relicta, ulteriorem eatenus isthuc praestandam venire; num ab anno 1782, dum pro sublevandis illis geometriae repetentibus, qui mediis vitae destituerentur, caeteroquin autem peculiaribus talentis ad hoc studium a natura dotati sunt, nonnulla etiam stipendia ex aerario publico litterario suppeditanda clementer resoluta fuerint, et absque discrimine religionis etiam evangelici alumni ad participationem similibus stipendiorum, quive in specie et quo anno admissi sint.“ Figyelemreméltó különösen ezen intézvényben az, hogy a jutalomdíjak nem az egyetemi, hanem a tanulmányi alapból adattak és mégis kételkedik a helytartótanács, valljon jogosan részesülnek-e ezekben az evangelikusok is?

Ugyanez ügyben így ír a nm. helytartótanács december 10-ről 29,412 sz. alatti intézvényében Ürményi József, egyetemi elnökhöz: „relate ad quaestionem an et evangelici, quales Samuel Algöver, et Josephum Borbélyi iterum proponebantur, talium sti-

pendiorum (geometriae) participes esse possint, altissimam resolutionem secuturam esse.“

1823-ban ugyancsak ismét Ürményi Józsefhez így iratott a nm. helytartótanáctól januar 21-én 1008 sz. alatt: „quoad Carolum vero Michnay, prout et reliqua necdum superata, benignam resolutionem subsecuturam esse.“

1824-ki június 8-ról 13,397 sz. alatt ugyanezen helytartótanács így nyilatkozik leiratában Ürményi Józsefhez: „quoad praemia, an evangelicis quoque utriusque confessionis repetentibus attribuenda, tenore intimati 21-a januarii 1823 expediti resolutionem regiam subsecuturam hucdum expectari.“

És egy másik 1824-ki intézvényben, mely october 19-ről 25,498 sz. alatt kelt, a helytartótanács ezeket írja Ürményinek: „interea, ac circa Joannem Komjáthy helveticae confess. an tali praemio donandum resolutio regia subsecuta fuerit; praesentibus rescribitur;“ sat.

A jogkari idősb jelentése folytán az egyetemi tanács 1825-ik évi VI-ik rendes ülésében az akadémiai istenitiszteletre vonatkozólag eképen határozott: „1-o ut sicuti hactenus, ita et a modo imposterum consueta hora 9-a pro iuventute academica sacrum celebretur, cui theologi saeculares, item catholici auditores Juris, Medicinae, Philosophiae, Geometriae irremissibiliter... interesse teneantur. Quamvis autem dispositio pari iure chirurgiae quoque studiosos ferire dignosceretur, quippe quod lex de frequentandis divinis, usu item et exercitio sacrorum per benignam Rationem Educationis omnibus absque discrimine academicis praescripto etiam chirurgiae studiosos obliget; cum nihilominus hi, utpote linguae latinae ignari sacro sermoni... interesse haud soleant... hora 8-a sacrum in ecclesia academica praesente vel decano, vel aliquo ab eodem hoc fine requisito professore audiant... 7-o ne ea quae juxta praemissa per iuventutem academicam observanda sunt sperato effectu careant, constitui: ut una alterave vice ratione eorumdem observandorum exerrantes, aut quoquomodo irreverentiae postulati... reprehendantur, post reprehensionem in negligentia perseverantes, carcere academico plectantur; nec ad haec respicientes, qua publicarum de urgenda moralitate praescriptarum resolutionum regiarum praevaricatores, 2-a morum classe notentur; pro casibus denique ulterioris contumaciae per decanos respectivarum facultatum ex albo scholasticae iuventutis, qua incorrigibiles, cum praevio tamen scitu et consensu academici magistratus, expungantur.“

Rudnay Sándor Magyarország herczeg-primása 1826-ki apr.

23-ról kelt pásztori levelével közli az egyetemmel XII. Leo pápának jubileum-hirdető bulláját avégből, mint a tanácsülési jegyzőkönyvben is olvastatik: „ut iuventutem reg. scient. Universitatis de conditionibus, quae ad dignam spiritualium gratiarum participationem requiruntur, caeterisque adjunctis debite edocendam disponere, et ut eadem iuventus academica quatuor selemnibus in urbe Pestinensi hoc fine servandis supplicationibus publicis quo maiori numero, omnique cum modestia et pietate et reverentia intersit, pro autoritate sua (egyetemi tanács) providere velit.“ — Mi az egyetemi tanácsnak 130 számú határozatával valójában meg is történt.

Gr. Cziráky Antal 1829-ben egyetemi elnöknek neveztetvén ki, midőn elnöki tisztjét elfoglalta, beköszöntő beszédében az egyetemnek rendeltetéséről szólva, így nyilatkozott a többi között: „cui sublimi destinationi si ex animo, quemadmodum oportet, respondere avemus, sit nobis princeps religionis cura. Id namque bonorum omnium consensione dudum existimatum fuit et agnitum divino illo coeli deposito — veram Christi Servatoris doctrinam intelligo — non modo vitae futurae et aeternae, sed huius quoque caducae, adeoque omnis humanae felicitatis basim ac fundamentum constabiliri. — Ad istam proinde discipulis penitus implantandam sic semper intendamus, est necesse, ut teneris impressa mentibus, nulla aliquando seculi labe afflari, nulla inde vi eripi, nullis pravorum consiliis evelli aut interverti queat.“

1835-ben gr. Cziráky Antalhoz, mint az egyetemnek elnökéhez, a nm. helytartótanácsnak június 9 ről 16891 sz. alatt kelt intézkedésével közetkező kegyelmes kir. udvari rendelet küldetett: „Sua Maiestas SS-ma finem in illum, ut influxui episcoporum et archi-episcoporum in doctrinam religionis, quae una momentosissimarum partium eorum supremi pastoralis officii est, amplior et efficacior activitas concilietur, clementissime statuere dignata est:

1-o) Ut individua, quibus institutio in doctrina religionis credita est, in omnibus institutis scholasticis per dioecesim ordinariatibus subordinentur. — 2-o) Subordinatio haec universitati, academiis . . publicetur, et iis debita paritio erga hanc superioritatem ecclesiasticam in puncto quaestionatae institutionis religionariae cum energia inculcetur. — 3-o) Ordinariatibus episcopalibus ius tribuitur, ut de tempore in tempus sine praevia insinuatione, prorsus improvise sinceros, prudentesque viros seu e clero, sive e seculari statu ad collegia doctrinae religionis et exhortationis exmittant, quo ex iis intelligant, quae ibidem reflexe

ad proposita, ac per professores aut docentes, vel per hos fors motu proprio proferenda principia, thesesque fiant.“

Ezen legk. kir. rendelet az egyetemi tanácssal közöltetvén, ez július 7-én tartott ülésében ezt határozta : „Altissimam hanc resolutionem regiam fine publicationis instituendae singulis facultatibus in copia communicandam, servire pro statu directionis et observantiae.

1840-ben a nm. helytartótanácsnak július 14-ről 22,135 sz. alatt kelt intézvényével következő k. kir. udvari rendelet közöltetett az egyetemi tanácssal : „Suam Maiestatem SS-mam medio b. decreti aulici dd-o 16-a junii a c. N-o ³⁰⁸⁹₈₉ clementer praecipere dignatam esse, ut scigraphia traditi penes universitatem r. Pestensem juris ecclesiastici, in theses altissimis praescriptis corformiter redacta, principi regni primati via consilii huius regii quotannis communicetur“ sat.

1842-ben september 20-ról 33,701 sz. alatt kelt helytartótanácsi intézvényvel véleményes jelentéstétel végett közöltetik ns. Trencsén vármegyének azon fölirata, melyben a magyar egyetemnél a protestansok számára is hittani kart kér felállíttatni. — Az egyetemi tanács által kiküldött bizottmány, melyben, közbevetve legyen mondva, az ágostai hitvallásu Schedius Lajos is részt vett, 1842-ki november 30-án benyújtott egyértelmű véleményében, mely az egyetemi tanács részéről is elfogadva és fölterjesztve lön, így nyilatkozott : „imprimis occurrisset sibi : an omnes Augustanae et Helveticae confessioni addicti suprafatas cathedras penes hanc universitatem erigi desiderent? — si ita, utrum nominationi professorum, directioni et disciplinae iuventutis atque litterariae administrationi in hac universitate viginti semet accommodare vellent? — denique quis feret onera cum illa erectione necessario conjuncta? — Ad priores duas quaestiones nihil rerespondere posse. Ad tertiam se censere, onera illa fundo regiae universitatis huius imponi nec debere. 1-o) quia id scopo universitatis olim Tyrnaviensis nunc Pestini existentis a fundatoribus praestituto adversaretur... 3-o) quod praexistentibus Augustanae et Helveticae confessioni addictorum altioribus scholis, cathedras theologicas adiungere magis consultum foret... 5-o) in quantum preces i. comitatus Trencsiniensis eo sensu essent intelligendae, ut memoratae cathedrae Augustanae et Helveticae confessioni addictorum concivium sumtibus ad pleniorum animorum unionem iam in ipsis iuvenibus procurandam, clementissime erigi concedantur, justum subversetur dubium : utrum plenior animorum unio, quam remonstratio comitatus Trencsiniensis adtingit, memorata-

rum cathedrarum penes r. hanc universitatem erectione obtine-
retur?“

1844-ben a nm. helytartótanáctól september 10-ről 31591. sz. alatt következő intézvény érkezett az egyetemi tanács^{hoz} : Provocative ad b. decretum aul. ddo. 16-ae junii 1840 Nr. ³⁰⁸⁹/₈₉ editum eidemque sub ddo. 14-ae julii e. a, sub Nr. 22,135 abhinc intimatum academico huic magistratui hisce ultro comittitur : ut sciagraphiam juris ecclesiastici penes r. scient. universitatem Pestinensem traditi, in theses altissimis praescriptis conformiter redactam pro hoc quidem anno nunc statim, deinceps vero quotannis a respectivo professore distinctim exigat, et isthuc perferendas disponat, abhinc ad exigentiam praecitati b. decreti aulici cum principe primate regni communicandam, una vero id quoque remonstret, cur superioribus annis praevio altissimo jussui satisfactum non est?“

1845-ben mindszenhó 14-ről 36,385 sz. alatt következő intézvény érkezett a nm. helytartótanáctól az akadémiai tanácshoz : „Ő cs. k. Felsője közelebb kiadott kir. határozatánál fogva kegyelmesen parancsolni méltóztatott : miszerint a tanuló ifjuság az anyaszentegyház fő-ünnepein . . . kivétel nélkül illető tanodája templomában megjelenni tartozván, ott számára a fő-ünnepeken és a vásár- és egyéb ünnepnapokra rendelt reggeli isteni szolgálat, és karácsony kivéve — mely ünnepen a három sz. mise miatt egyházi beszédek nem tartatnak, — a szokott helyen a vallási oktatás is tartassék . . . s egyszersmind a hitszónokot és vallásanitót oda utasítsa, miszerint minden előkerülendő alkalommal a kath. anyaszentegyház jelesebb történeteit, és az egyházi jog nevezetesebb cikkeit oktatás közben az ifjuságnak magyarázza meg.“ —

1847-ben az egyetemi tanács a nm. helytartótanácsnak jan. 4-ről 154 sz. alatt kelt kedvező tartalmu intézvényét vette: „Mután a közelebb mult időben igen sajnosan tapasztalni kénytelen volt e kir. helytartótanács, hogy a helvét és ágostai hitvallásuak némely közintézeti tanárok, nemcsak kath. ifjakat általában, hanem olyanokat is, kik kath. tanodákban vagy rossz tanjegyet nyertek, vagy a vizsgálatot elmulasztották, . . . szóval minden egyszerű megkeresésre és kellő óvakodás nélkül magok előtti vizsgálatra bocsátának, és ily rendetlenségek iránt feleletre vonatván, holmi álokoskodásokkal, és a kath. ifjak vizsgálatát tiltó köztörvény nem-létével takargatják az illetén eljárások valódi okait . . . holott igen világos lenne előttök, hogy a kath. ifjuság számára okszerűen tervezett s ő cs. kir, Felsője legf. szabályren-

delményei által megállapított közrendszert az egyik hitfelekezet ifjaira nézve semmibe venni, sőt tetteleg megbontani lelkes és józan gondolkozású közoktatónak nem illik s nem szabad... mai napról az illető tanintézeti főnököket felszólítja a kir. helytartótanács: miszerint... a dolgok ily állásában a kath. ifjak vizsgálatába egyáltalában ne bocsátkozzanak, kellő rendelkezések megtételén, hogy az ily rendellenes vizsgálatok után kiadandó bizonyítványok, — mint magokban érvénytelenek, sem a tanulmányok közt tanintézetekbeni folytatására, sem pedig a királyi ítélő táblánál hites jegyzőül felesküdtetésre használhatóknak ne tekintethessenek. Miről ezen akad. tanács kellő tudomás és hozzáalkalmazkodás végett ezennel értesítetik.“

1751 ben a nm. helytartótanácsnak mart. 28-ról $\frac{1761}{6}$ sz. alatt kelt leiratával Domian István 2-od éves bölcsészhallgatónak ösztöndíjért benyújtott folyamodványa következő hátrattal érkezett vissza: „wird dem akad. Senate mit dem Auftrage zugestellt, den Bittsteller zu verständigen: dass seiner Bitte, als Nichtkatholiken, keine Folge gegeben werden könne.“

1853-ban december 7-ről 23,015 szám alatt kelt következő helytartótanácsi intézkedés érkezett az akad. tanácshoz: „mit Bezug auf den Bericht vom 19-ten August l. J. Z 580 werden im Anschlusse die Beilagen des Gesuches des Rechts-Rigorosenden Demeter Hatzegan um Bewilligung eines Gradualstipendium zufolge Erlasses des k. k. Ministeriums für Cultus und Unterricht vom 28-ten November l. J. Z. $\frac{12,518}{4,73}$ mit dem Auftrage übermittelt, dem Bittsteller unter Aushändigung derselben zu bedeuten, dass nach dem im Sinne des Hofdecretes vom 21-ten Mai 1792 Z. 5548 auf derlei Stipendien nur katholiken einen Anspruch haben, seinem Gesuche keine Folge gegeben werden könne.“

Az 185 $\frac{3}{4}$ -ki egyetemi szabályrendeletek között 221. szám alatt következő, az egyetemen alkalmazandó magántanárokra vonatkozó és 1853-ki december 13-ról kelt ministeri rendelet olvastatik: „so hat es keinen Anstand, dass dieselben (Privatdocenten) auch an der Pesther Universität habilitirt werden, und das hiebei ganz in Gemässheit der diesfalls für die nach dem neuen Studiensysteme eingerichteten österreich. Universitäten erflossenen Verordnungen vom 19-ten december 1848 R. G. B. Z. 27 vorgegangen werde, mit der Beschrenkung jedoch, dass in Berücksichtigung des katholischen Charakters der Universität, inslange als die sich hieraus ergebenden Konsequenzen nicht durch ein definitives Statut festgestellt sein werden, nur katholiken ohne weiters zur Habilitazion zugelassen sind, und im Falle Akatholi-

ken um dieselbe einschreiten sollten, hievon vorläufige Anzeige an das hohe kais. königl. Unterrichts-Ministerium zu erstatten wäre.“

1855-ki april hó 20-án a magyar tudomány-egyetem ünnepélyes „Te Deum“-ot tartott dicsőségesen uralkodó Pius pápa életének a sz. Ágnes klastroma romjai között csudaszerű megmen-téseért.

1855-ben majus 6-án ugyanezen egyetem a lehető legnagyobb fénynyel ünnepelte a boldogságos Szüz Máriának makula nélküli fogantatása hitágazatának kihirdetését.

Az 1855-ki concordatum megkötése alkalmával Ő cs. apost. kir. Fölségének teljhatalmu biztosa Ő Szentsége teljhatalmu biztosához ezeket írja : „Universitas Pestinensis originem debet fundationi ecclesiasticae, quae Maria Theresia Augusta regnante bonis ecclesiasticis adaucta est. Nihilominus e saeculi praeteriti fine rarissimis quibusdam casibus accidit, ut viri acatholici ad sciencias profanas in universitate praedicta tradendas admitterentur. Augustissimus vero Imperator aequum esse agnoscit, ut in eiusdem professores catholici tantum assumantur, quin tamen derogare intendat iuribus virorum ab Ecclesia catholica alienorum, qui ad docendi munus deputati iam fuerint.“

Egy 1857-ki october 7-ről 28,235 sz. alatt kelt helytartóságitanácsi intézvénynek végén pedig ez mondatik : „und gleichzeitig darauf aufmerksam gemacht, bei künftigen ähnlichen Vorschlägen sich die Nothwendigkeit der Nachweisung dieser Bedingung (Catholicismus) stets gegenwärtig zu halten.“

És ugyanezen évben november 16-ról 30,027 sz. alatt egy hasonló intézvény érkezett a nm. helytartótanáctól az egyetemi tanácshoz, mely így hangzik : „Das h. k. k. Unterrichtsministerium hat mit Erlass vom 25-ten sept. l. J. Z. 15,429 die zu besetzenden zwei juridischen Gradualstipendien in der Voraussetzung der nunmehr durch den Bericht vom 18-ten v. M. Z. 49 ausser Zweifelgestellten Bedingung, dass die Competenten der kath. Religion angehörenden beiden Doctoranden Stefan Gaál und Johann Szabó zu verleihen geruht.“

Végre 1857-ben Magyarország bíboros főpapja 2529 számú levelével meghívja az egyetemet az általa Mariaczellbe vezetendő országos bucsújáratra, a meghívó levelében a többi között így nyilatkozván : „nullus dubito consilium hoc sicut Magnificentiae Vestrae (Rectori) ita caeteris etiam c. r. universitatis illustribus viris eo magis probari, quo illud sanctius et ad excitandum religiosae pietatis spiritum efficacius censeri potest. Huiusmodi antem ab

inclyta Universitate plus quam una vice luculentum redditum fuisse cum grati animi contestatione agnosco.

Egyetemünknek katolikus jellegét bizonyítják továbbá ugyanannak jogarai, hatósági jelvényei is, melyeket közönségesen pedumoknak szoktak nevezni. Az egyetem öt illetén jelvényvel bir, egy rectori és négy karival és mind az öt a katolika egyháznak szent, sőt legszentségeseb jelvényeivel vagyon ellátva. A rectorit a csillagkoszorúval övedzett boldogságos Asszony Jézus gyermekével ölében ékesíti; — a jogkarin sz. Ivo álló szobrán kívül a boldogságos Szűznek bevéselt képe is szemléltető ezen körirattal: „Patrona Hungariae, mater Universitatis Tyrnaviensis,“ nemkülönben sz. Adalbert arczképe a következő körirattal: „Insignia Capituli Strigoniensis;“ — az orvoskarin sz. Lukács evangelista szobrán kívül sz. Cosmas és sz. Dömjén vésett alakjaival találkozunk; — a bölcsészettkarin Xaveri sz. Ferencznek, ki az indusoknak a valódi bölcsészetet hirdette, álló szobra diszeleg.

Egyetemünknek katolikus jellege még továbbá felismerhető az egyetemi könyvtárnak jelenleg is érvényes és a jelenlegi könyvtárnok által szerkesztett utasításából is, melynek 48-ik §-a a beszerzendő könyvekről szólván, a nemkatolikus könyvek megszerzését megszorítja, és csak bizonyos föltételek mellett engedi azt meg. — Az idéztem §-nak e) alatti pontja t. i. így hangzik: „megszerezhetők:

e) a nemkatolikus hitfelekezetek theologiai főbb munkáik — amennyiben azok netán a tudomány bővebb felderítésére, vagy tudománytörténeti tekintetben a hittani irodalom kiegészítésére szolgálnak.“

Hivatkozhatnám még Pestnek legdiszesebb templomára, az egyetemi templomra, az egyetemi hitszónokra, az egyetemi istentiszteletre és az egyetemi fiatalságnak a boldogságos Szűz arczképével diszelgő lobogójára, melyet egyetemi polgáraink kardot övedzve őriznek; — melyek egyetemünk catholicitásának jelenleg is mindannyi szóló tanui; de mint magyar ember inkább hazai törvénykönyvünkre hivatkozom még, mint a jogok majdnem mindenkitől imádott szentélyére, minthogy egyetemünk katolikus jellegét maga a magyar törvényhozó is ünnepélyesen elismerte az 1741-ki 43-ik törvényczikkben ez ügyre vonatkozólag ekként nyilatkozván: „cum consolatione intellexerunt Status et Ordines regni benignam Sacrae Regiae Majestatis, Dominac eorum elementissimae resolutionem: vi cuius summae quinque millium florenorum rhenensium iuxta fundationem Pazmanianam pro convictu

nobilium Tyrnaviensi ex proventu Piseti secundum litterarum fundationalium, genuinum regia et pontificia auctoritate roboratarum tenorem quotannis praestandae, ibidem specificatos bis mille florenos ex regiis redditibus suis annue superaddendos clementer decrevit. "Ime a törvény elismeri, hogy egyetemünk alapító levele, melyben a convictus is, avagy mint az alapítólevél nevezi, bursa s. Adalberti felemlittetik, nemcsak a király, hanem egyszersmind a pápa által is meg lett erősítve. Nincsen pedig példa arra, hogy a pápa más mint katolikus egyetemet erősített volna meg. — Egyébiránt a convictusnak, mint olyannak, ugy sem lett volna soha szüksége pápai megerősítésre. És ime ezen a pápától is megerősített alapítólevélnek értelmében igéri M. Terézia a 2000 frtot azaz: katolikusok számára.

Válaszul pedig egynémely foglalatni szerető törvénytudósnak és honatyának, ki ugyanezen törvénycikkből egyetemünknek országosságát vagy közösségét akarják kisillabizálni, mivel ezen törvénynek betüje szerint a convictusnak az országos jövedelemből évenként 2000 frt járna; — röviden csak azt jegyezzük meg: hogy a convictus és egyetem között egy kis különbség legyen; — továbbá, hogy a convictust illetőleg is nem azt mondja a törvény, hogy a convictusnak az országos pénztárból adatik évenként 2000 frt, hanem „ex regiis redditibus suis.“

Katolikus volt tehát a magyar tudomány-egyetem alapításában, katolikus volt fejlődésében, katolikus volt újjáalakításában; katolikusnak ismerte el azt a király, a pápa, a magyar törvényhozás és katolikusnak tekintették mindenkor — mint ezt az idézett okmányok bizonyítják — Magyarországnak közigazgatási közegei is. A tények szakadatlan lánczolatával, a tanúk özönével bizonyítottam ezt és ugy hiszem tökéletesen igazoltam bevezetésem azon állítását: hogy nem képzelhetni időpontot az egyetemnek harmadfél százados életében, melyben az megszűnt volna katolikusnak lenni; — ugy hogy a mondottak után ítélve, mindenki, ki az ellenkezőt vitatja, vagy járatlanságát bizonyítja az egyetem ügyeiben, vagy pedig elfogultságát a harmadfél százados tény és igazság irányában.

Merő történelmi koholmány tehát azon állítás, melylyel némelyek magyar egyetemünket törvényes szerzeményéből szeretnék egyszerűen kitagadni, azon állítás t. i. hogy az állam volt az eltörült Jézus-társaságnak örököse: mert nem az állam, hanem az

apostoli király, mint a magyar kath. egyház fővédnöke, vette a Jézus-társaság jószágait kezei alá, de nem mint állami jószágokat, hanem mint olyakat, melyek a kath. egyházat és tanintézeteket illetik, és mint ilyeneket bocsátotta azokat a magyar kir. kormány kormányzása alá. De kár volna e felett sok szót vesztegetni; a dolog igazságát eléggé bizonyítják a magyar kir. kamra, helyesebben helytartótanács, — mert nem a kamara által kezeltettek — sőt a mostani ministerialis számkönyvek is.

Nem kevésbé kell álmétkodnom azon eszmezavaron is, mely köztünk bizonyos fogalmakra nézve lábra kap. Hasonló eszmezavarnak vagyok kénytelen nyilvánítani azon állítását némely hontársainknak, hogy a „királyi“ kifejezés egy jelentőségű az „állami“-val. Csodálkozom, hogy alkotmányos magyar ember, mint beszélhet ilyesmit. Mintha csak XIV. Lajost hallanám fölkiáltani: „L'état c'est moi!“ Más körülmények között valljon hasonló báránytürelemmel fogadnák-e ezen állítást? — De mily gyenge azon mesterfogás, midőn a „királyi“ név mögé bujva — csak hogy a magyar tudományegyetem jogait tagadhassuk, a napvilágnál is fényesebben bizonyítják az idéztem Batthányi bibornok 1795-ki — Kondé Miklós esztergomi helynök 1797-ki — a primási helynöknek 1805-ki — az egri érseknek 1810-ki — Rudnay primásnak 1826-ki — eljárásai; nemkülönben a magyar kir. helytartótanácsnak szinte idézett 1835-ki 16891 sz. — 1840-ki 22135 sz. 1844-ki 31591 sz. alatt a magyar egyetemhez menesztett intézvényei, mely utóbbiak az egyetem és kath. egyház közti viszony felől minden kételyt eloszlatnak. És hány gymnasiumunk van Magyarországon, melyek magánadakozások alapján szerzetesek által alapítottak és tartatnak fen és királyiaknak nevezettek és neveztetnek? Vagy talán ezek is államintézetek? — De valljon mit mondanak az illetők, ha most hevenyében egy osztrák delegatusnak eszébe jutna hozzájuk hasonlólag okoskodni: a pesti egyetem „császári“ kir. egyetemnek is neveztetett (legalább Bach és Schmerling korszakában); tehát a pesti egyetem közös intézet; tehát a pesti egyetemen németül és magyarul is kell tanítani, vagy a pesti egyetem jövedelmének egy bizonyos része az osztrák tanintézetekre fordítandó!

* * *

Ha tehát magyar tudomány-egyetemünk katolikus alapítvány és ennek ismertetett el mindenkor, szabadjon nekem is és velem együtt minden jólelkű katolikusnak a jogfolytonosság áta-

lánosan elismert elvénél fogva, és támaszkodva a protestansok palládiumára az 1790°/₁-ki országgyűlés 26-ik törvényezikknek 12-ik pontjára, mely így hangzik : „status possessionis actualis utrinque pro cynosura ea ratione adsumatur, ut fundationes catholicorum (tehát az egyetem is) pro catholicis, evangelicorum pro evangelicis deinceps convertantur, adeoque non modo ab ulteriori harum repetitione pro futuro ab utrinque praescindatur : verum etiam nullae umquam deinceps quocumque sub praetextu admitti possint templorum, scholarum ac parochiarum occupationes“ sat. szabadjon — mondám — szabadelvü és mint ilyenek egyszersmind igazságszerető honatyáinktól reménylenünk, hogy valamint ők az országnak törvényesen szerzett jogait minden tágitás nélkül és minden tőlök kitelhető törvényes eszközzel érvényre juttatni és mindenkitől tiszteltetni óhajtják : ugy viszont mások és jelesen a katolikusoknak a magyar egyetemre törvényesen szerzett és birt jogait is nemcsak részükről tisztelni fogják, hanem egyszersmind minden tőlök kitelhető eszközzel oda fognak törekedni, hogy ezen jogok minden kivétel nélkül mindenkitől tiszteltessenek. Mert a folytonosan megújuló külmegettámadásaiban az egyetem mintegy kicsiben az alkotmányában megettámadt nagy hazát képviseli, ugy hogy e tekintetben aligha leend szükségem egyébre, mint hogy magyar őszinteséggel mindnyájokat kérjem : hogy jobbjakat szivökre illesztve, észlelnék a bölcsnek azon szavait : quod tibi non vis fieri alteri ne feceris, és emlékeznének isteni Mesterünknek azon egy bizonyos tekintetben rémületes szavaira : qua mensura mensi fueritis eadem remetietur vobis. — Fiat iustitia aut pereat mundus ?

D^o BALLAGI GÉZA.

